

Nr 21.

Ankom till riksdagens kansli den 25 februari 1926 kl. 2 e. m.

Utlåtande, angående vissa ombyggnads- och inredningsarbeten inom riksdagshuset m. m.

I skrivelse den 14 nästlidna januari hava fullmäktige i riksgäldskontoret, efter erinran att 1925 års riksdag uppdragit åt fullmäktige att låta verkställa en närmare utredning av frågan om åtgärder för utnyttjande för riksdagen av riksgäldskontorets nuvarande lokaler inom riksdagshuset m. m., meddelat, att fullmäktige för verkställande av oförmälda utredning utsett särskilda delegerade ävensom att dessa avgivit ett den 16 december 1925 dagtecknat utlåtande i ärendet; och hava fullmäktige med förenämnda skrivelse till bankoutskottet överlämnat detsamma. Berörda utlåtande, som tidigare tryckts och utdelats i riksdagens kamrar, är såsom bilaga fogat härvid; och tillåter sig utskottet att hänvisa till innehållet i detsamma.

Såsom delegerade erinra, kommer genom riksgäldskontorets förestående avflyttning från riksdagshuset ett betydande antal rum att ställas till riksdagens förfogande. Delegerade hava därför i främsta rummet utrett frågan, huru dessa lokaler lämpligast böra utnyttjas för riksdagen ävensom i samband därmed jämväl undersökt vad som i övrigt för rimliga kostnader skulle kunna åstadkommas inom fastigheten för beredande av såväl större utrymme som ökad bekvämlighet och trevnad. Härvid hava delegerade icke ansett några mera genomgripande förändringar av den allmänna lokaldispositionen inom fastigheten behöfliga utan endast framlagt förslag rörande vissa detaljfrågor, av vilka dock flera äro tämligen omfattande.

I fråga om förändrade lokaldispositioner inom riksdagshuset innebär förslaget i huvudsak följande.

Den nuvarande s. k. *attikvåningen*, som disponeras av vissa andra kammarens tillfälliga utskott, förändras till en lokal för partisammanträden.

I *utskottsvåningen* vidtages den anordningen, att konstitutionsutskottet erhåller ytterligare ett rum, nämligen det rum, som för närvarande är upplåtet åt första lagutskottets ordförande. Särskilda utskottets avdelningsrum delas i två rum, av vilka lagutskottet erhåller det ena.

I *entresolvåningens* södra del upplåtas ett rum åt riksdagens kvinnliga ledamöter samt ett till socialdemokratiska parties förtroenderåd, varjämte återstående tio rum inredas till enskilda mottagnings- och arbetsrum för riksdagens ledamöter.

Beträffande *huvudvåningen* vidtages ej annan förändring än att andra kammarens sekreterare erhåller det nuvarande justeringsrummet. I stället

upplåtes till justeringsrum socialdemokratiska partiets förtroenderådsrum, varjämte andra kammarens andre vice talman erhåller det hittillsvarande sekreterarerummet.

I *bottenvåningen* vidtagas nedanstående förändringar. Det rum åt söder, som hittills disponerats av konstitutionsutskottet, upplåtes åt ett av andra kammarens tillfälliga utskott. Riksgäldsfullmäktiges sessionsrum upplåtes åt statsråden; deputerades båda rum sammanslås och inredas såsom lokal åt ett tillfälligt utskott. Riksgäldssekreterarens rum och kanslirummet inredas efter mellanväggens borttagande till sessionsrum för bankoutskottet. Nuvarande sekreterarerummet och riksgäldskommissariens rum upplåtas jämväl åt bankoutskottet. Nordöstra hörnrummet samt andra rummet söder därom upplåtas åt två tillfälliga utskott. Rummet mellan dessa två utskottslokaler reserveras för förefallande behov. Statsskuldboksavdelningens stora expeditionsrumsrum och kassörens rum inredas efter mellanväggens borttagande till sessionsrum för ett särskilt utskott. Det s. k. A-valvet upplåtes till telegrafstation. Förbindelse mellan riksdagshusets stora uppgång och riksgäldskontorets del av bottenvåningen anordnas genom nuvarande telegraflokalen och riksgäldskontorets s. k. B-valv.

I *jordvåningen* upplåtas hela längan mot norr (med undantag av materialförvaltarens rum) samt de därmed sammanhängande två rummen åt Norrebro ävensom det rum, som erhålles genom borttagande av trappan till riksgäldskontorets lokaler, till kamrarnas notarier. Av de fyra rummen mellan riksgäldskontorets ingång och stora porten upplåtas det närmast stora vestibulen liggande till maskinskrivningsrum samt de tre övriga framdeles till arbets- och mottagningsrum för riksdagens ledamöter.

Förslaget innefattar vidare anordnande i korridorerna utanför kamrarnas klubbtrum av skåp med fack eller lådor, avsedda för förvar av handlingar o. d., ombyggnad av hissen i nordvästra hörnet samt vissa ändringsarbeten vid huvudentrén m. m.

Utskottet.

Vid den ingående granskning, utskottet ägnat delegerades förslag, har utskottet i huvudsak funnit sig böra tillstyrka bifall till detsamma. Utskottet har emellertid funnit skäl föreslå vissa ändringar och tillägg, för vilka här nedan redogöres.

Enligt delegerades förslag skulle eventuellt i samband med inredandet i attikvåningen av en lokal för partisammanträden en genare trappförbindelse anordnas från korridoren utanför statsutskottets lokaler till attikvåningen. Såsom delegerade erinra, leder emellertid till nämnda våning redan nu en god förbindelse genom stora huvudtrappan, varjämte båda hissarna i byggnadens östra del avsevärt underlätta förbindelsen dit. Under sådana förhållanden har utskottet ansett den ifrågasatta trappförbindelsen icke böra komma till utförande.

För att bereda en direkt förbindelse från riksdagshusets stora vestibul till de föreslagna utskottsrummen inom riksgäldskontorets nuvarande lokaler

hava delegerade förordat ett av arkitekten A. Johansson uppgjort förslag, som går ut på att för ändamålet disponera den nuvarande telegraflokalen och riksgäldskontorets s. k. B-valv. Telegrafexpeditionen skulle därvid i stället förflyttas till riksgäldskontorets s. k. A-valv, vettande åt Norrbro. Utskottet anser sistnämnda utrymme lämpligare kunna användas såsom sekreterar-rum till det särskilda utskott, för vilket lokaler avsetts i de angränsande rummen. Såsom plats för telegrafexpeditionen vill utskottet i stället föreslå det rum, som på sin tid erhöles genom borttagande av referenttrappan och vilket för närvarande disponeras av kronans fastighetskommission av år 1925. Härigenom skulle en del av den nuvarande telegrafexpeditionens förrum kunna efter vissa smärre förändringar användas såsom skrivrum.

Då från olika håll inom riksdagen framställts önskemål, att i samband med nu föreslagna ändringsarbeten inom riksdagshuset utrymmen jämväl måtte avses för ett duschrum och en barberstuga, har arkitekten Johansson på anmodan av utskottet upprättat förslag i sådant avseende. Enligt detta skulle dels duschrum med avklädningsrum och två duschar, dels barberstuga med tre rakstolar inrättas med anlitan av två nuvarande toaletterum i riksgäldskontoret.

Kostnaderna för genomförande av de av delegerade föreslagna förändringarna hava beräknats till sammanlagt 164,000 kronor, fördelade på följande sätt:

för partisammanträdeslokalen i attikvåningen	kronor	60,000
» eventuell trappförbindelse till attikvåningen	»	10,000
» ändringar i bottenvåningen.....	»	32,500
» » i jordvåningen	»	19,000
» nya dörrar och mellanvägg i huvud- och utskottsvåningarna	»	3,000
» förvaringsskåp	»	11,200
» ombyggnad av hissen i nordvästra hörnet	»	7,000
» ändringsarbeten vid huvudentrén	»	1,500
» oförutsedda utgifter, arvoden m. m.	»	19,800

Summa kronor 164,000.

Med de av utskottet föreslagna förändringarna skulle nämnda beräkningar å ena sidan minskas med 10,000 kronor, kostnaden för den föreslagna trappförbindelsen till attikvåningen, vilken förbindelse utskottet ansett icke böra komma till utförande. Å andra sidan tillkomma genom vad utskottet föreslagit i fråga om telegrafexpeditionen samt duschrum och barberstuga vissa utgifter, enligt verkställda beräkningar uppgående till 1,500 kronor för telegrafexpeditionen, 3,500 kronor för duschrummet samt 2,000 kronor för barberstugan (däri icke inräknad kostnaden för möblering) eller tillhoppa 7,000 kronor. Kostnaderna för samtliga här ifrågavarande ändringsarbeten skulle sålunda enligt utskottets förslag belöpa sig till 161,000 kronor.

Vad beträffar kostnaderna för anskaffning av möbler m. m. till de lokaler, som efter riksgäldskontorets avflyttning skola inredas för riksdagen, ingå desamma icke i den av delegerade angivna summan. Delegerade hava nämligen ansett sig icke kunna framlägga något förslag i detta avseende med hänsyn till svårigheten att med noggrannhet beräkna, i vilken omfattning nyanskaffning av möbler m. m. kan bliva erforderlig. En approximativ uppskattning har emellertid givit vid handen, att ett belopp av 45,000 kronor skulle erfordras för ändamålet. Då utskottet anser det böra överlämnas åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i anslutning till delegerades förslag anskaffa erforderliga möbler, vill utskottet för sin del förorda, att förslagsvis nämnda belopp ställes till fullmäktiges förfogande.

I sitt utlåtande hava delegerade slutligen berört vissa frågor av *estetisk* natur, nämligen dekorerings av kamrarnas plenisalar samt förändring av det gemensamma samtalsrummet (stora galleriet) och förbättrande av korridorerna i huvud- och utskottsvåningarna m. m.

Vad angår frågan om plenisalarnas dekorerings, har utskottet i sakens nuvarande läge icke ansett något särskilt yttrande böra ifrågakomma. Utskottet vill erinra, att riksdagen genom beslut förlidet år uppdragit åt fullmäktige i riksgäldskontoret att närmare utreda denna fråga, och torde fullmäktige i sinom tid inkomma med förslag i ämnet.

Vid granskning av delegerades förslag beträffande ifrågasatta förändringar i stora galleriet vill utskottet förorda inläggande av den föreslagna mattan för en beräknad kostnad av omkring 12,000 kronor. I fråga om övriga tilltänkta åtgärder till förbättrande av rummets utseende ställer sig utskottet betänksamt mot förslaget att utbyta ramarna å talmansporträtten och anser, att vad delegationen i detta avseende föreslagit icke för närvarande bör komma till utförande. Vad delegationen avsett att vinna genom detta förslag synes kunna i väsentlig mån uppnås genom en omplacering av porträtten och förflyttning av en del porträtt till lämpliga platser inom angränsande lokaler. Utskottet vill förorda, att försök göres med ändrad placering av porträtten på sätt nu antytts. I detta sammanhang vill utskottet erinra, att några talmansporträtt från ständsriksdagarnas tid för närvarande äro upphängda i konstitutionsutskottets lokaler. Det synes kunna ifrågasättas, om icke sistnämnda porträtt borde givas en för riksdagens ledamöter och besökande mera tillgänglig placering.

Beträffande delegerades förslag i övrigt i syfte att göra stora galleriet och korridorerna i huvud- och utskottsvåningarna mera tilltalande anser utskottet, att det bör överlämnas åt fullmäktige i riksgäldskontoret att besluta om vidtagande av de åtgärder, som i berörda avseende må finnas ändamålsenliga och lämpliga. Då utskottet sålunda håller före, att en närmare prövning av vad som härutinnan föreslagits bör uppdragas åt fullmäktige i riksgäldskontoret, finner utskottet sig icke kunna föreslå något särskilt belopp till täckande av härför uppkommande kostnader. Nödiga medel

härför torde böra utgå av förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus i den mån ej eventuella besparingar å de för förut angivna ändamål beräknade beloppen finnas kunna lämna tillgång jämväl för nu berörda åtgärder. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla att det av delegerade uppskattade beloppet till oförutsedda utgifter m. m. synes vara beräknat så att det torde innefatta en viss marginal även för andra utgifter än de med beloppet närmast avsedda.

De beräknade kostnaderna för de föreslagna ombyggnads- och inredningsarbetena uppgå, såsom förut nämnts, till 161,000 kronor. Med tillägg av nyssnämnda belopp å 12,000 kronor för mattan i stora galleriet ävensom för anskaffande av möbler m. m. erforderligt belopp 45,000 kronor utgöra således kostnaderna för av delegerade föreslagna och av utskottet tillstyrkta åtgärder inom riksdagshuset inalles 218,000 kronor. Fullmäktige i riksgäldskontoret synas böra bemyndigas att av förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus för ändamålet disponera förslagsvis sistnämnda belopp.

Under åberopande av det ovan anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må

1:o) uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att, i huvudsaklig överensstämmelse med delegerades ovan omförmälda förslag samt vad i övrigt här ovan angivits, låta utföra ombyggnads- och inredningsarbeten inom riksdagshuset ävensom anskaffa för riksdagens nya lokaler erforderliga möbler m. m.; och

2:o) bemyndiga fullmäktige att av förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus för ändamålet använda ett belopp av förslagsvis 218,000 kronor.

Stockholm den 25 februari 1926.

På bankoutskottets vägnar:

BERNH. ERIKSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren: herrar *Gustafsson* i Stensholm, *Pettersson* i Olovstorp, *Dalberg*, *Enhörning*, *Ström*, *Abrahamsson*, *Östergren* och *Bodin*; samt

av andra kammaren: herrar *Eriksson* i Grängesberg, *Bäcklund*, *Hamrin*, *Svensson* i Betingetorp, *Törnkvist* i Bjuv, *Laurin*, *Uddenberg* i Varberg och *Molander*.

Bilaga.

Utlåtande

**avgivet av de av fullmäktige i riksgäldskontoret den 5 mars 1925 utsedda delegerade för utredning av frågan om åtgärder för utnyttjande för riksdagen av riksgäldskontorets nuvarande lokaler inom riksdags-
huset m. m.**

Med bifall till bankoutskottets hemställan i dess utlåtande nr 14 beslöt 1925 års riksdag

1:o) uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i överensstämmelse med vad i berörda utlåtande angivits låta verkställa en närmare utredning av frågan om dels de åtgärder, som må erfordras inom riksdagshuset för utnyttjande för riksdagens eget behov av riksgäldskontorets nuvarande lokaler, dels ock de anordningar i övrigt inom nämnda byggnad, som utan alltför stora kostnader må kunna genomföras för beredande åt riksdagen av större utrymme samt ökad bekvämlighet och trevnad; och

2:o) bemyndiga fullmäktige att av förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus för ändamålet använda erforderligt belopp.

I motiveringen till sin ovanberörda hemställan uttalade bankoutskottet bl. a., att det ej syntes vara något att erinra mot, att utredningen anförtroddes åt en särskild delegation, som enligt utskottets mening borde bestå huvudsakligen av representanter för riksdagen, utsedda av fullmäktige i riksgäldskontoret i samråd med kamrarnas talmän. Utskottet uttalade vidare, att det syntes vara av vikt, att utredningsarbetet bedreves med skyndsamhet och i varje fall avslutades inom sådan tid, att förslag i ämnet kunde framläggas omedelbart vid början av nästkommande års riksdag.

Med anledning av vad sålunda förekommit, utsågo fullmäktige i riksgäldskontoret den 5 mars 1925 undertecknade Lindqvist, greve Lagerbjelke, Kobb, von Geijer, Tengdahl, Eriksson och Hamrin till delegerade för verkställande av den ifrågavarande utredningen.

Vid sitt första sammanträde den 23 mars s. å. beslöto delegerade anmoda arkitekten Aron Johansson att såsom byggnadssakkunnig delegerad delta i utredningen.

Delegerade beslöto vidare den 30 i samma månad antaga arkitekten Hakon Ahlberg såsom biträdande arkitekt vid utredningen.

Delegerade hava utsett undertecknad Lindqvist att såsom ordförande leda arbetet och riksgäldssekreteraren J. Hägglund att tjänstgöra såsom sekreterare.

Till fullgörande av sitt uppdrag få delegerade anföra följande.

Då riksdagen år 1905 inflyttade i det då färdiga nya riksdagshuset, ansågs hela byggnaden ej erforderlig för riksdagens eget behov. Lokaler upplätos därför jämväl åt riksgäldskontoret och justitieombudsmannen, varjämte ett flertal bostäder för riksdagshusets, riksgäldskontorets och riksdagsbibliotekets vaktpersonal anordnades i fastighetens s. k. jordväning. Till en början

förspordes ej någon brist på utrymme för riksdagen eller andra anmärkningar, ehuru givetvis smärre förändringar i den ursprungliga dispositionen av de tillgängliga utrymmena företogs i syfte att öka lokalernas användbarhet och trevnaden inom fastigheten. Efter hand inställde sig emellertid i samband med det politiska livets utveckling samt till följd av växande anspråk på bekvämlighet behov av ökat utrymme för skilda ändamål. Dessa behov har man i möjligaste mån sökt lösa inom ramen för det från början tillgängliga utrymmet. Nya utrymmen för riksdagens räkning hava hittills vunnits endast genom justitieombudsmannens och hans expeditions år 1920 verkställda förflyttning till lokal utom riksdagshuset.

Det blev emellertid efter hand tydligt, att de alltjämt ökade lokalbehoven i längden ej kunde tillgodoses utan genomgripande åtgärder för tillskapande av nya utrymmen inom fastigheten. I detta syfte framkom år 1916 ett förslag till inredande av vindarna över byggnadens lägre sidopartier till arbetslokaler, varigenom ett betydande tillskott i golvyta hade vunnits. Detta förslag, som skulle hava medfört någon ökad belastning av husets grund, ansågs emellertid utförbart till följd av dennas dåliga beskaffenhet. För ökande av utrymmet särskilt i riksdagshusets huvudvåning utarbetades år 1922 ett förslag till borttagande av trapporna i husets nordvästra och sydvästra hörn och deras ersättande med mindre trappor inåt motsvarande gårdar samt de nuvarande trapphusens inredande till arbetsrum.

Genom riksgäldskontorets nu förestående avflyttning, varigenom ett betydande antal rum ställas till riksdagens förfogande, synes möjlighet föreligga att utan alltför omfattande och dyrbara ombyggnadsarbeten erhålla en i stort sett tillfredsställande lösning av så gott som alla de skiftande lokalfrågor, som under de senare åren stått på dagordningen. Delegerades uppdrag omfattar främst utredning av frågan om de åtgärder, som kunna erfordras för utnyttjande av nyssberörda lokaler. I samband därmed hava delegerade jämväl haft att utreda vad som i övrigt för rimliga kostnader skulle kunna göras inom fastigheten för beredande av såväl större utrymme som ökad bekvämlighet och trevnad. De frågor, som delegerade sålunda haft i uppdrag att söka lösa, äro i huvudsak av praktisk natur, därvid dock givetvis även estetiska synpunkter böra beaktas.

Några mera genomgripande förändringar av den allmänna lokaldispositionen inom fastigheten hava delegerade, såsom framgår av vad nedan anföres, ej ansett behöfliga utan hava inskränkt sig till att utreda och avgiva förslag rörande en rad av varandra mer eller mindre oberoende detaljfrågor, av vilka dock några äro tämligen omfattande.

Delegerade voro redan från början ense om, att vid dispositionen av riksgäldskontorets nuvarande lokaler utrymme bör beredas åt bankoutskottet, särskilt med hänsyn till föreliggande behov av ökat utrymme för riksbanken. De skäl, som på sin tid föranledde bankoutskottets placering i riksbankens fastighet, torde ej mer vara av beskaffenhet att hindra en överflyttning, vilken, jämväl, enligt vad delegerade inhämtat, tillstyrkes av riksbankens ledning.

De viktigaste lokalfrågor i övrigt, som nu böra lösas, hava delegerade ansett vara anordnande av lokaler för partisammanträden och ytterligare ett särskilt utskott, beredande av större utrymme åt statsråden och andra kammarens talmän samt upplåtande av ett antal rum till enskilda arbets- och mottagningsrum för riksdagens ledamöter. Även vissa andra lokalfrågor böra avgöras, såsom upplåtande av bättre lokaler för vissa partiets förtro-

enderåd samt anordnande av ett enskilt rum för riksdagens kvinnliga ledamöter ävensom ett maskinskrivningsrum.

De förändringar av estetisk natur, som stå främst på dagordningen, hava delegerade ansett vara dekorerings av kamrarnas plenisalar samt förändring av det gemensamma samtalsrummet (stora galleriet) och förbättring av korridorernas i huvud- och utskottsvåningarna utseende.

Givet är, att inredandet av en större samlings-sal för partimöten samt beredandet av plats för bankoutskottet jämte de omflyttningar inom riksdagshuset, som härav föranletts, måste inkräkta på möjligheten av vissa andra anordningar, som måhända kunnat vara ägnade att underlätta riksdagens arbete och bereda ökad trevnad för riksdagsmännen. I detta hänseende har bland delegerade framförts krav på en central klädhall och anordningar för besökandes emottagande i bottenvåningen. Delegerade hava emellertid ej ansett sig böra förorda åtgärder för genomförande av dessa önskemål.

Arkitekterna Johansson och Ahlberg hava var för sig utarbetat och till delegerade avlämnat av ritningar åtföljda förslag till lösning av de föreliggande lokalfrågorna. Förslagen, som härmed överlämnas, skilja sig i huvudsak genom förläggningen av lokalen för partisammanträden samt genom lösningen av frågan om ny trappförbindelse i stället för trapporna i riksdagshusets sydvästra och nordvästra hörn. I arkitekten Ahlbergs förslag ingår därjämte en väsentlig ombyggnad av stora huvudtrappan i syfte att bereda utrymme för särskilda kapprum i bottenvåningen, varigenom nuvarande kapprumskorridorer skulle frigöras. Arkitekten Johanssons förslag, uppgjort i större skala, åtföljes av specificerad kostnadsberäkning rörande alla i detsamma ingående arbeten.

Vad först beträffar frågan om partisammanträdeslokal, har arkitekten Johansson föreslagit densamma förläggande till de fyra rum i attikvåningen, som nu äro upplåtna åt andra kammarens tillfälliga utskott nr 2—5. Dessa utskottsrum skulle sammanslås till en större sal och taket höjas avsevärt. Två smärre rum skulle enligt förslaget jämväl erhållas invid salen. Kostnaden för arbetet har beräknats till 60,000 kronor. Enligt arkitekten Ahlbergs förslag skulle ifrågasvarande lokal inredas i den mot Norrebro vettande delen av riksgäldskontorets nuvarande lokaler i bottenvåningen, och har kostnaden härför, inberäknad kostnaden för anordnande av trappförbindelse till stora uppgången, uppskattats till 43,000 kronor. Vid övervägande av dessa förslag gjorde sig till en början delade meningar gällande bland delegerade, dock i betydlig mån beroende på, att det senare förslaget först beräknades medföra en betydligt mindre kostnad än enligt den sista beräkningen. Mot arkitekten Johanssons förslag ansågs tala lokalens avlägsna och isolerade läge, varemot en partilokal i bottenvåningen bleve mera lättillgänglig. Mot arkitekten Ahlbergs förslag anfördes särskilt, att partilokalen enligt detta skulle erhålla en olämplig avlång form, som skulle försvåra placeringen av sittplatser och ur akustisk synpunkt vara otillfredsställande. Visserligen har professor H. Kreüger i ett avgivet yttrande förklarat, att genom beklädande av väggarna med ljudabsorberande material av oljeduk eller målad säckväv i träramar möjlighet föreläge, att i lokalen erhålla god akustik ur talsynpunkt. De framförda betänkligheterna hava dock ej därigenom helt kunnat hävas. Då det därjämte enligt delegerades mening måste anses oekonomiskt att till ett så centralt parti av byggnaden som det ifrågasvarande förlägga en lokal, som komme att tagas i anspråk endast ett relativt fåtal gånger under riksdagen men i övrigt mestadels stå oanvänd, hava delegerade stannat vid att för-

orda partilokalens förläggande till attikvåningen på sätt arkitekten Johanson föreslagit. Vid genomförandet av detta förslag erhålles en till form och storlek lämplig och i övrigt tilltalande sal, där sittplatser kunna beredas för omkring 150 personer. De invändningar, som kunna göras med hänsyn till lokalens tämligen avlägsna läge, böra enligt delegerades mening ej tillmätas för stor betydelse i betraktande av att lokalen, som nämnts, kommer att användas endast tämligen sällan. Till attikvåningen leder god förbindelse genom stora huvudtrappan, varjämte båda hissarna i byggnadens östra del förmedla förbindelse dit. Anordnande av ytterligare hissförbindelse i och för partilokalen har synts delegerade överflödigt. Kostnaden härför skulle för övrigt gå till ett betydande belopp. — Möjligen kan det visa sig erforderligt att skapa en genare förbindelse mellan utskottsvåningens västra del och attikvåningen genom att anordna en spiraltrappa dit från korridoren utanför statsutskottets lokaler. En liten trappa finnes där redan nu, ledande upp till ett mindre arkivutrymme. Genom denna trappas ersättande med en något större skulle en god förbindelse vinnas. Kostnaden för detta arbete kan uppskattas till omkring 10,000 kronor.

Vid förläggande av partilokalen till attikvåningen, varemot Stockholms stads brandchef ur brandsäkerhetssynpunkt ej haft något att erinra, torde lokal för ett särskilt utskott böra anordnas i riksgäldskontorets lokaler åt Norrbro, närmare bestämt genom sammanslagning av de två rum, som nu användas för riksgäldskontorets kassa och statsskuldboksexpedition. Skulle däremot partilokalen komma att förläggas därstädes, finge lokal för ett särskilt utskott i stället inredas i attikvåningen för en beräknad kostnad av cirka 30,000 kronor.

Åt de tillfälliga utskott, som skulle bliva husvilla genom den föreslagna lösningen av frågan om partilokal, måste givetvis andra lokaler beredas. Delegerade anse lämpligt att förflytta tre av ifrågarande utskott till riksgäldskontorets lokaler, varvid ett utskott skulle placeras i det rum, som vinnes genom sammanslagning av de båda nuvarande deputeraderummen, ett i nordöstra hörnrummet i bottenvåningen, varvid den nuvarande inre kommunikationstrappan därstädes till jordvåningen skulle borttagas, och ett i ett närliggande rum åt Norrbro, sedan detta genom rivning och förflyttning av den västra väggen erhållit samma djup som övriga rum. Sistnämnda arbete kommer visserligen att medföra en rätt betydande kostnad, cirka 12,000 kronor, varmed således det specificerade kostnadsförslaget måste ökas. Bjälklaget vilar nämligen på väggen och måste således rivas och ersättas med nytt, vilket i sin ordning medför en del ombyggnadsarbeten i huvudvåningen. Åt det fjärde av förevarande tillfälliga utskott torde kunna upplätas det rum i justitieombudsmannens f. d. lokaler i bottenvåningen, som användes av konstitutionsutskottet vid dess granskning av statsrådsprotokollen. Av de återstående tre tillfälliga utskotten är ett placerat i till nyssberörda lokaler angränsande rum och två i attikvåningen. Någon förändrad placering av dessa tre utskott är ej erforderlig. — At konstitutionsutskottet synes i stället för ovannämnda lokal kunna upplätas det rum intill utskottets övriga lokaler, som hittills disponerats av första lagutskottets ordförande. Ersättning åt lagutskottet kan beredas genom delning av avdelningsrummet i de nuvarande lokalerna för särskilt utskott. Sistnämnda rum, som i allmänhet användes av de särskilda utskottens kansli, förefaller onödigt stort, varför hälften därav utan olägenhet bör kunna avstås. Dörrar böra i så fall upptagas till korridoren från de rum, som enligt nyssnämnda förslag skola till-

läggas respektive konstitutionsutskottet och första lagutskottet och eventuellt mellan sistnämnda rum och första lagutskottets nuvarande sekreterarerum.

Lokaler för bankoutskottet böra inredas i riksgäldskontorets lokaler åt strömmen, varvid sessionsrum erhålles genom sammanslagning av riksgäldssekreterarens rum och kanslirummet och de två öster om det sistnämnda belägna rummen upplätas åt utskottet i befintligt skick.

Vidkommande härfter frågan om beredande av större utrymme åt statsråden och kamrarnas talmän utgingo delegerade till en början från, att en lösning av dessa frågor ej kunde vinnas utan borttagande av trapporna i byggnadens nordvästra och sydvästra hörn med anordnande i stället av nya trappförbindelser samt trapphusens inredande till rum. Även om en sådan ombyggnad, företagen på sätt arkitekten Johansson enligt bifogade ritningar föreslagit och mot vilket förslag Stockholms stads brandchef ej haft något att erinra ur brandsäkerhetssynpunkt, skulle innebära den mest tillfredställande och praktiska lösningen av det föreliggande problemet, då därigenom ernåddes en betydande ökning av nu tillgängliga utrymmen, hava delegerade ej ansett sig kunna förorda denna åtgärd, främst när dess genomförande skulle medföra mycket betydande kostnader, enligt beräkning 148,000 kronor. Delegerade hava därför försökt finna en lösning genom förändrad disposition av redan befintliga lokalutrymmen. En åtminstone tillsvi vidare godtagbar anordning skulle enligt delegerades mening vara följande. Det socialdemokratiska partiets förtroenderåds lokal flyttas från det nuvarande rummet i huvudvåningens sydvästra del till entresolvåningen. Om vidare andra kammarens sekreterare placeras i hörnrummet (nuvarande justeringsrummet) och till justeringsrum upplätas nyssnämnda förtroenderådsrum, varvid från detta upptages en dörr till korridoren, erhållas tre lämpliga intill varandra belägna rum för andra kammarens talman och vice talmän. — Åt statsråden upplätas, förutom de nuvarande statsrådsrummen, riksgäldsfullmäktiges sessionsrum, som visserligen ligger i en annan våning, men synes såsom ganska lätt tillgängligt samt rymligt vara användbart för konferenser och dylikt. Då, enligt vad de delegerade inhämtat, första kammarens andre vice talman önskar behålla sitt nuvarande rum i entresolvåningen, krävas i varje fall för närvarande inga förändringar i huvudvåningen å förstakammarsidan. — Delegerade vilja dock framhålla, att vid nu omförmälda lokaldispositioner alla tillgängliga utrymmen i huvud- och bottenvåningarna utnyttjas, med undantag av ett enda rum i riksgäldskontorets lokaler åt Norrebro.

För tillgodoseende av det gamla önskemålet om inrättande av ett antal enskilda mottagnings- och arbetsrum för kamrarnas ledamöter vilja delegerade förorda, att större delen av utrymmet i den huvudsakligen åt kamrarnas notarier upplätta entresolvåningen tages i anspråk för detta ändamål. Denna våning består av inalles fjorton rum, sju åt vardera kammarsidan, skilda genom riksdagens handbibliotek. Fyra av rummen, varav två upplätta åt vaktmästarna, äro belägna åt gårdssidan och mycket mörka. Av rummen åt gatan å förstakammarsidan är ett, såsom nämnts, upplätet åt kammarens andre vice talman. Av de återstående fem rummen kan ett uppdelas i två. Å andrakammarsidan skulle ett rum — det största — disponeras av socialdemokratiska partiets förtroenderåd och ett — motsvarande vice talmansrummet å förstakammarsidan — kunna upplätas såsom enskilt rum för riksdagens kvinnliga ledamöter, som för närvarande till sitt förfogande hava endast ett av de små avskilda utrymmena i stora galle-

riet. Således skulle å andrakammarsidan återstå fyra rum. Därest ej ytterligare utrymme i entresolvåningen måste upplåtas till förtroenderådsrum, varom delegerade ej bestämt kunna uttala sig, skulle alltså såsom enskilda mottagnings- och arbetsrum kunna disponeras inalles tio rum, varav sex på förstakammarsidan och fyra på andrakammarsidan. Av dessa tio rum äro emellertid de två åt gårdssidan belägna av tämligen mindervärdig beskaffenhet.

För ett tillfredsställande utnyttjande för riksdagens räkning av riksgäldskontorets nuvarande lokaler i bottenvåningen erfordras anordnande av direkt förbindelse till dessa lokaler från riksdagshusets stora vestibul. Förslag härtill ingå ock i de av arkitekterna Johansson och Ahlberg utarbetade förslagen till ändringsarbeten. Arkitekten Ahlberg har ifrågasatt en trappa från entréhallen upp genom ett av riksgäldskontorets nuvarande förvaringsvalv (A-valvet), varemot arkitekten Johanssons förslag går ut på förbindelsens anordnande från den första trappavsatsen genom nuvarande telegraflokalen och riksgäldskontorets andra valv (B-valvet). Delegerade hava stannat vid att förorda det senare förslaget såsom det enligt delegerades mening ändamålsenligaste och jämväl det minst kostsamma. Telegraflokalen synes i stället kunna inrymmas i riksgäldskontorets A-valv, vettande at Norrbro.

Den ovan föreslagna dispositionen av entresolvåningen förutsätter beredande av andra lokaler åt kamrarnas notarier, för vilket ändamål endast vissa delar av den s. k. jordvåningen stå till buds. Notarierna, som till antalet äro sjuutton i första kammaren, därav tre förste notarier, och tjugu i andra kammaren, därav fyra förste notarier, hava under de senaste åren, med bortseende från de mörka gårdsrummen, vilka mer undantagsvis kommit till användning, i entresolvåningen disponerat respektive fem rum (därav ett större) och sex rum (därav ett större). Klagomål hava emellertid vid upprepade tillfällen framställts över de upplåtna utrymmenas otillräcklighet och kunna ej heller anses obefogade. Ett något större antal rum — åtminstone tolv — synes därför böra för ändamålet reserveras i jordvåningen.

I detta sammanhang anse sig delegerade böra lämna en redogörelse för huru jordvåningens utrymmer för närvarande äro disponerade.

I den södra längan disponera tryckeriexpeditionen och kanslideputerade sammanlagt åtta rum. De återstående två rummen i denna länga äro upplåtna åt restaurangen, som jämväl disponerar två av rummen åt Norrbro söder om stora ingången. De återstående tre rummen därstädes bebos av riksgäldskontorets förste vaktmästare. Av rummen åt Norrbro mellan stora ingången och riksgäldskontorets port har det närmast stora porten liggande kommit till endast ringa användning, varemot de tre andra äro upplåtna till bostad åt den portvakt, som bevakar ingången till riksgäldskontoret och första kammaren. De två rummen mot Norrbro norr om riksgäldskontorets port disponeras av riksgäldskontoret, likaså de två östligaste rummen i norra längan. De närmast följande fem rummen därstädes äro upplåtna till bostäder åt riksdagshusets biträdande maskinist och riksdagsbibliotekets förste vaktmästare. Vidare äro tre rum upplåtna såsom lunchlokaler åt riksgäldskontorets personal. Nordvästra hörnrummet användes såsom tjänsterum för materialförvaltaren. Alla rummen i västra längan disponeras såsom bostäder, nämligen norr om stora porten åt Drottninggatans förlängning av materialförvaltaren och en riksgäldskontorets vaktmästare och söder om stora porten av den andre portvakten och övermaskinisten.

Då det nu gäller att för riksdagens eget behov iordningställa så stora utrymmen som möjligt inom byggnaden, hava delegerade ansett såsom själfvallet, att bostäder för framtiden böra tillhandahållas endast de befattningshavare, vilkas arbete är av den art, att de böra vara boende inom fastigheten. Det är sålunda utan vidare klart, att riksgäldskontorets vaktmästare böra avflytta under nästkommande år, och hava delegerade anmodat riksgäldsfullmäktige att vidtaga åtgärder härför. Däremot torde följande befattningshavare alltjämt böra kvarbo i huset, nämligen materialförvaltaren, övermaskinisten, biträdande maskinisten och de båda portvakterna. Den ene av dessa senare kan visserligen efter riksgäldskontorets avflyttning möjligen anses överflödig, men då båda äro uppförda på ordinarie stat, kan något avskedande för närvarande ej ifrågakomma. Den äldre av portvakterna ingår för övrigt år 1931 i pensionsåldern, och bör då frågan om indragning av hans tjänst komma under omprövning. — Bland delegerade har ifrågasatts, huruvida tillräckliga skäl tala för bifall till en av riksdagsbibliotekets styrelse gjord framställning om fortsatt upplåtande av bostad i riksdagshuset åt bibliotekets förste vaktmästare. Efter överbägande av frågan hava delegerade emellertid stannat vid att förorda, att nu ifrågavarande befattningshavare tills vidare må disponera en bostadslägenhet i huset.

De lokaler i jordvåningen, som äro upplåtna åt tryckeriexpeditionen, kanslideputerade och restaurangen, äro även för framtiden erforderliga för sina respektive ändamål. Efter överflyttning av biträdande maskinisten och biblioteksvaktmästaren till de bostäder, som nu disponeras av förste vaktmästaren och en vaktmästare i riksgäldskontoret, skulle efter riksgäldskontorets avflyttning till Rosenbad för riksdagens eget behov bliva tillgängliga rummen i jordvåningens norra länga med undantag av det åt materialförvaltaren upplåtna — tillhoppa tio — samt de två rummen åt Norrbro intill riksgäldskontorets port. Därest den nuvarande trappan till riksgäldskontorets lokaler borttages såsom obehörlig efter anordnandet av förut omförmälda förbindelse till stora uppgången, kan ytterligare ett rum inredas, varigenom antalet tillgängliga rum i ifrågavarande del av jordvåningen ökas till tretton. Då, såsom nämnts, för notarierna krävas åtminstone tolv rum samt på grund av de förordade, förändrade dispositionerna av vissa lokaler i huvudvåningen torde bliva erforderligt att åt andra kammarens förste notarier, vilka pläga använda kammarens justeringsrum såsom arbetslokal, upplåta ett särskilt rum, synes det lämpligast, att notarierna få disponera nyssnämnda tretton rum. Av dessa torde de rum, som äro belägna närmast nordvästra ingången böra i främsta rummet avses för andra kammarens notarier och de längre bort belägna för första kammarens. Denna förflyttning skulle visserligen innebära, att notarierna — särskilt andra kammarens — finge längre väg från plenisalarna till sina arbetsrum än för närvarande, men torde detta ej medföra någon större olägenhet.

Vid upplåtande av förenämnda rum i jordvåningen åt notarierna erfordras därstädes vissa ändringsarbeten, såsom inredande av toaletter, borttagande av nuvarande köksinredningar m. m., vilket allt framgår av arkitekten Johanssons ritningar. Vidare torde det bliva nödvändigt att förändra den nuvarande konduktörshissen i nordvästra hörnet till kombinerad knapp- och konduktörshiss, en åtgärd, som även i övrigt synes vara lämplig. I sammanhang därmed torde böra inmonteras en visareapparat, som anger hissens rörelseriktning.

Till maskinskrivningsrum synes åtminstone tillsvidare kunna användas

det redan nu disponibla rummet i jordvåningen närmast norr om stora vestibulen. Rummet är avsett att under riksdagarna upplåtas åt någon byrå eller person, som är villig att för riksdagsmännens räkning utföra skrivarbeten. De tre återstående rummen i jordvåningen mellan riksgäldskontorets ingång och stora porten åt Norrbro, vilka framdeles kunna bli lediga efter den äldre portvaktens avgång, synas då kunna komma till god användning såsom arbets- och mottagningsrum för andra kammarens ledamöter, vilka, såsom ovan nämnts, skulle erhålla endast högst fyra sådana rum i entresolvåningen. Eventuellt kunde jämväl något av ifrågavarande rum i jordvåningen upplåtas till maskinskrivning, därest ovannämnda för detta ändamål avsedda rum skulle visa sig otillräckligt.

Till delegerade har framförts såsom ett önskemål, att på lämpligt ställe i närheten av plenisalarna anordnas skåp med fack eller lådor, som kunde upplåtas åt riksdagens ledamöter för förvarande av handlingar. Delegerade, som ansett detta önskemål böra tillgodoses, hava låtit arkitekten Johansson upprätta förslag till anbringande av dylika skåp å platser, som därför syntes lämpligast, nämligen i korridorerna utanför respektive kammarens klubbrum. Kostnaden för dessa faekskåp, varå ritningar härmed överlämnas, har beräknats till 11,200 kronor, därav 6,560 kronor för andra kammaren och 4,640 kronor för första kammaren.

För avhjälpan av ett par olägenheter, som länge gjort sig gällande, nämligen dels det otillräckliga utrymmet mellan de yttre och inre dörrarna i riksdagshusets huvudentré åt Norrbro, dels ock kylan och draget i huvudvestibulen har arkitekten Johansson utarbetat förslag till inflyttande av mellandörrarna och anordnande av värmekammare å ömse sidor i vindfånget. Dessa arbeten, vilkas utförande delegerade vilja förorda, hava beräknats kosta 1,500 kronor. Ritningar medfölja detta utlåtande.

I detta sammanhang anse sig delegerade böra omförmåla en uppkommen fråga angående ommöblering av riksdagshusets matsal. Sedan riksgäldsfullmäktige under sistlidna augusti träffat avtal med Stockholms allmänna restaurantaktiebolag rörande handhavande av restaurationsrörelsen i riksdagshuset under 1926 års lagtima riksdag, gjorde bolaget under hand hos fullmäktige framställning angående vissa omändringsarbeten i restaurantlokalerna samt anskaffande av nya möbler därstädes. Ett förslag till lokalernas omdaning utarbetades sedermera på uppdrag av bolaget av arkitekten Ahlberg. Förslaget, vars genomförande beräknades draga en kostnad av 60,000 kronor, avsåg såväl den fasta inredningen i matsal och kaferum som det nuvarande matsalsmöblemangets ersättande med nytt. Riksgäldsfullmäktige, som funnit detta förslag allt för vittgående och i varje fall ej kunna genomföras utan att anslag beviljades av riksdagen, anhöllo under sistlidna september om ett uttalande av delegerade i ärendet. Efter frågans övervägande förklarade sig delegerade ej kunna tillråda fullmäktige att för riksdagen framlägga förslag om mera genomgripande och dyrbara förändringar i restaurantlokalerna, varemot en komplettering och förbättring av lokalernas möbleman syntes delegerade befogat. Med anledning därav införskaffade restaurantbolaget, enligt vad delegerade inhämtat, alternativa anbud å en del nya möbler ävensom gardiner och armatur för matsalen. Sedan riksdagens revisorer på begäran av fullmäktige tillstyrkt antagande av ett alternativ, slutande å omkring 17,000 kronor, hava fullmäktige uppdragit åt bolaget att ombesörja anskaffandet av de nya möblerna m. m. och beräknas ommöbleringen vara verkställd vid början av 1926 års riksdag.

Delegerade lämna här nedan en sammanfattning av sina förslag till förändrade lokaldispositioner inom riksdagshuset.

De lokaler i attikvåningen, som disponeras av andra kammarens tillfälliga utskott nr 2—5, sammanslås och ombyggs till en lokal för partisammansträden. I sammanhang därmed anordnas eventuellt en bättre trappförbindelse mellan statsutskottets korridor och attikvåningen.

I utskottsvåningen vidtages endast den förändringen, att konstitutionsutskottets lokaler utökas med första lagutskottets ordföranderum samt i stället till sistnämnda utskott upplåtes ett av de rum, som vinnas genom delning av särskilda utskottets avdelningsrum.

I entresolvåningens södra del upplåtes ett rum åt riksdagens kvinnliga ledamöter och ett till socialdemokratiska partiets förtroenderåd. Första kammarens andre vice talman ävensom vaktmästarna bibehålla sina hittillsvarande rum, varefter återstående tio rum inredas till enskilda mottagnings- och arbetsrum för riksdagens ledamöter (något av dessa rum upplåtes möjligen åt något av de mindre partiernas förtroenderåd).

Dispositionen av huvudvåningen bibehålles oförändrad med undantag av att andra kammarens sekreterare förflyttas till nuvarande justeringsrummet och att till justeringsrum i stället upplåtes socialdemokratiska partiets nuvarande förtroenderådsrum samt att till andra kammarens andre vice talman upplåtes det hittillsvarande sekreterarerummet.

I bottenvåningen vidtagas nedanstående förändringar. Det rum åt söder, som hittills disponerats av konstitutionsutskottet, upplåtes åt ett av andra kammarens tillfälliga utskott. — Riksgäldskontorets nuvarande lokaler disponeras på följande sätt. Riksgäldsfullmäktiges sessionsrum upplåtes åt statsråden; deputerades båda rum sammanslås och inredas såsom lokal åt ett tillfälligt utskott. Riksgäldssekreterarens rum och kanslirummet inredas efter mellanväggens borttagande till sessionsrum för bankoutskottet. Nuvarande sekreterarerummet och riksgäldskommisariens rum upplåtas jämväl åt bankoutskottet. Nordöstra hörnrummet samt andra rummet söder därom upplåtas åt två tillfälliga utskott, sedan sistnämnda rum fördjupats på sätt förut angivits. Rummet mellan dessa två utskottslokaler reserveras för förefallande behov. Statskuldboksavdelningens stora expeditionsrum och kassörens rum inredas efter mellanväggens borttagande till sessionsrum för ett särskilt utskott. Det s. k. A-valvet upplåtes till telegrafstation. — Förbindelsen mellan riksdagshusets stora uppgång och riksgäldskontorets del av bottenvåningen anordnas genom nuvarande telegraflokalen och riksgäldskontorets s. k. B-valv. Utrymmet under första kammarens plenisal, som av riksgäldskontoret användes till arkiv och förvaring av riksdagstryck, torde även efter riksgäldskontorets avflyttning behöva, åtminstone delvis, disponeras av verket. Hinder synes emellertid ej möta, att riksdagsbiblioteket, från vars sida förklarats föreligga behov av utökning av dess magasinlokaler, får disponera ifrågavarande utrymme, i den mån detsamma ej erfordras för riksgäldskontoret eller riksdagen.

I jordvåningen upplåtes hela längan mot norr (med undantag av materialförvaltarens rum i nordvästra hörnet) samt de därmed sammanhängande två rummen åt Norrbro ävensom det rum, som erhålles efter borttagande av trappan till riksgäldskontorets lokaler (nuvarande vestibulen till riksgäldskontoret), till kamrarnas notarier. Av de fyra rummen mellan riksgäldskontorets ingång och stora porten upplåtes det närmast stora vestibulen liggande till maskinskrivningsrum samt de tre övriga framdeles till arbets-

och mottagningsrum för riksdagens ledamöter (eventuellt jämväl ett av dessa till maskinskrivningsrum).

Kostnaderna för genomförande av de av delegerade sålunda föreslagna förändringarna beräknas, på sätt i detalj framgår av arkitekten Johanssons ovan omnämnda kostnadsberäkningar, uppgå till inalles 164,000 kronor, fördelade på följande sätt: för partisammanträdeslokalen 60,000 kronor, för ändringar i bottenvåningen 32,500 kronor (sedan posten 7,500 kronor för kommunikationstrappa strukits och 12,000 kronor tillagts), för ändringar i jordvåningen 19,000 kronor, för nya dörrar och mellanvägg i huvud- och utskottsvåningen 3,000 kronor, för förvaringsskåp 11,200 kronor, för eventuell trappförbindelse mellan statsutskottets korridor och attikvåningen 10,000 kronor, för ombyggnad av hissen i nordvästra hörnet 7,000 kronor, för ändringsarbetena vid stora porten 1,500 kronor samt för oförutsedda utgifter, arvoden m. m. 19,800 kronor.

Kostnaderna för anskaffning av möbler m. m. till de lokaler, som efter riksgäldskontorets avflyttning skola inredas för riksdagen, ingå ej i ovan nämnda belopp. Delegerade hava ej ansett sig kunna framlägga något kostnadsförslag i detta avseende, då för närvarande ej exakt kan angivas, i vilken omfattning nyanskaffning av möbler m. m. kan bli erforderlig. Enligt vad delegerade inhämtat, hava riksgäldsfullmäktige i samband med inköpet av fastigheten Rosenbad nr 5 till förmånligt pris av en förutvarande hyresgäst i fastigheten övertagit ett större parti möbler, varav möjligen en del ej erfordras för riksgäldskontorets behov, liksom en del av inventarierna i riksgäldskontorets nuvarande lokaler säkerligen ej komma att medtagas från riksdagshuset.

Delegerade hava emellertid låtit verkställa en ungefärlig uppskattning av kostnaderna för anskaffning av möbler till de nya lokalerna för riksdagen, slutande å ett belopp av 45,000 kronor. Delegerade hava därvid utgått ifrån dels att möblerna i riksgäldskontorets sessionsrum komma att kvarlämnas, dels att möblerna i bankoutskottets nuvarande lokaler, vilka äro inköpta för riksbankens medel, överlåtas på riksdagen för ett belopp av cirka 5,000 kronor dels ock att partisammanträdeslokalen kan möbleras med stolar, som bli disponibla genom omnämnda nyanskaffning av möbler för matsalen, och i övrigt med bord och soffor m. m., som finnas i riksdagshusets förråd. Den approximativt angivna kostnadssumman innefattar ej anskaffningskostnaden för mattor, gardiner, armatur m. m. Under 1926 års riksdag torde, om så anses erforderligt, genom riksgäldsfullmäktiges försorg kunna verkställas och för riksdagen framläggas en detaljerad utredning rörande nu ifrågavarande kostnader för möbler m. m.

Delegerade övergå härefter till de frågor av estetisk natur, som varit föremål för delegerades behandling. Såsom förut nämnts, hava delegerade ansett följande frågor av denna art främst stå på dagordningen, nämligen dekorerings av kamrarnas plenisalar samt förändring av det gemensamma samtalsrummet (stora galleriet) och förbättrande av korridorernas i huvud- och utskottsvåningarna utseende.

Vid 1914 års senare riksdag väcktes en motion, i vilken hemställdes, att riksdagen måtte besluta att uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att genom arkitekten Aron Johansson och konstnären Axel Törneman låta utarbeta plan till kompletterande dekorerings av andra kammarens plenisal och att därefter förelägga riksdagen, om möjligt redan samma års riksdag, den

sälunda utarbetade planen för prövning och eventuellt godkännande. I avgivet utlåtande förklarade sig bankoutskottet icke hava något att erinra mot motionen och tillstyrkte bifall till densamma, dock med uttalande, att den ifrågavarande planen borde åtföljas av kostnadsförslag. Utskottets hemställan blev av riksdagen bifallen. Sedan efter anmodan av riksgäldsfullmäktige dels plan och kostnadsberäkningar för ifrågavarande dekorerings dels ock fem skisser till de planerade målningarna m. m. uppgjorts samt berörda förslag på utskottets anmodan underkastats granskning ur konstnärlig synpunkt av en särskild nämnd, avgav utskottet den 29 augusti 1914 förnyat utlåtande i ärendet, däri utskottet under hänvisning till ett av den sakkunniga nämnden avgivet yttrande i övrigt anförde, att utskottet med hänsyn till de tryckta tiderna icke ville föreslå riksdagen att fatta beslut angående dekorerings utförande. Förslaget föranledde i enlighet med utskottets hemställan icke heller någon riksdagens åtgärd.

Under erinran om vad således år 1914 förekommit, väckte vid innevarande års riksdag inom andra kammaren herr Rydén jämte fyra andra av kammarens ledamöter en motion (nr 102), däri hemställdes, att riksdagen måtte *dels* uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att genom konstnären Axel Törne- man och arkitekten Aron Johansson låta utföra kompletterande dekorerings av andra kammarens plenisal i enlighet med det förslag, som av fullmäktige den 28 juli 1914 överlämnades, *dels ock* bemyndiga fullmäktige att av anslaget till riksdagskostnader bestrida för denna dekorerings erforderliga utgifter.

Till stöd för sitt förslag anförde motionärerna:

»Då förutsättningarna för uppskovet med slutförandet av plenisalens dekorerings numera icke längre föreligga, och då det synts oss synnerligen önskvärdt, att denna dekorerings måtte fullföljas i enlighet med den förut uppgjorda och av vederbörande sakkunniga tillstyrkta planen i syfte att förlåna salen en mera enhetlig och ur skönhetsynpunkt tilltalande verkan, tillåta vi oss att föreslå åtgärder i denna riktning. Enligt vad vi inhämtat, hava jämväl de sakkunniga, som år 1914 yttrade sig över det då uppgjorda förslaget, med undantag av konstnären Richard Bergh, som under tiden avlidit, förklarat sig vidhålla sin uppfattning om önskvärdheten av att 1914 års plan måtte komma till utförande. Kostnaderna för dekorerings beräknades, på sätt av det ovanstående framgår, år 1914 till 33,000 kronor, vilket belopp med hänsyn till det ändrade penningvärdet numera torde få höjas. Vi förutsätta, att utskottet härom från riksgäldsfullmäktige införskaffar nödig utredning. Kostnaderna torde få bestridas av anslaget till riksdagskostnader.»

I sitt över motionen avgivna utlåtande (nr 60) anförde bankoutskottet:

»Vid denna frågas senaste behandling förelågo såväl plan jämte kostnadsberäkning som ock erforderliga skisser till de målningar, vilka voro avsedda att utföras. Dessa skisser hava emellertid numera förkommit. Vid sådant förhållande och med hänsyn jämväl till den långa tid, som förflutit sedan ärendet sist behandlades, synas några åtgärder i motionens syfte icke böra vidtagas, utan att en förnyad utredning först verkställas. Utskottet vill i detta sammanhang erinra, att riksdagen nyligen på förslag av utskottet uppdragit åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta verkställa en närmare utredning av frågan om bland annat utförande av vissa anordningar inom riksdagshuset för beredande åt riksdagen av större utrymme samt ökad bekvämlighet och trevnad. Enligt vad utskottet inhämtat, hava fullmäktige anförtrött ifrågavarande utredning åt en särskild delegation. Denna delegation

torde i samband med sina övriga uppdrag jämväl böra taga under övervägande, vilka åtgärder lämpligen må vidtagas i avseende å den i motionen berörda frågan om en kompletterande dekorerings av andra kammarens plenisal.

Erforderliga kostnader för frågans närmare utredning m. m. torde böra bestridas av förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus.»

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att genom omförmälda delegation närmare utreda, vilka åtgärder borde vidtagas i fråga om en ytterligare dekorerings av andra kammarens plenisal.

Utskottets hemställan blev av riksdagen bifallen.

Berörda utlåtande har sedermera av riksgäldskontoret överlämnats till delegerade för vidtagande av erforderliga åtgärder.

Genom delegerades försorg har avtal träffats med artisten Törneman om utarbetande av fem skisser till ifrågavarande dekorerings mot ett arvode av 3,000 kronor, som, i händelse herr Törneman sedermera erhöle uppdrag att utföra dekoreringsarbetet, skulle avdragas å hans honorar därför. Enligt vad delegerade inhämtat, hava ovan omförmälda, år 1914 utarbetade skisser numera tillrättakommit, varom herr Törneman blivit underrättad.

Herr Törneman är för närvarande sysselsatt med utarbetande av nya skisser. Så snart dessa föreligga färdiga, torde den närmaste åtgärden böra bli att, på sätt skedde år 1914, låta desamma underkastas granskning av sakkunnig nämnd.

Då delegerade nu hava avslutat sina arbeten i övrigt, synes det vara lämpligt, att herrar fullmäktige vidtaga erforderliga åtgärder för granskning av ifrågavarande skisser samt därefter eventuellt för riksdagen framlägga förslag om väggmålningarnas utförande. Sedan målningarna kommit till stånd, synes efter samråd med konstnären böra upptagas frågan om ommålning av plenisalen helt eller delvis i syfte att erhålla en i möjligaste mån helgjuten karaktär å rummet.

Beträffande första kammarens plenisal lärer fraga framdeles uppkomma att vidtaga åtgärder för denna sals försättning i värdigt skiek i överensstämmelse med andra kammarens.

Klagomål hava vid upprepade tillfällen framställts mot plenisalarnas bänkar, som ansetts ej erbjuda kamrarnas ledamöter tillräcklig bekvämlighet. År 1919 verkställde jämväl arkitekten Johansson på riksgäldsfullmäktiges uppdrag en undersökning rörande möjligheterna till förbättring i detta avseende. Enligt denna utredning, varav en avskrift här bilägges, skulle emellertid en förändring av bänkarna på grund av det knappa utrymmet i salarna icke låta sig göra utan att andra ännu större olägenheter uppstode. Frågan föranledde ej heller någon riksgäldsfullmäktiges vidare åtgärd. — Delegerade få för övrigt framhålla, att, även om en förbättring av bänkarna ur utrymmessynpunkt vore möjlig, en sådan skulle bli synnerligen kostsam, då icke blott nya bänkar måste anskaffas utan även de nuvarande uppvärmningsanordningarna i plenisalarna ombyggas. Vid sådant förhållande anse sig delegerade ej kunna framlägga något förslag till förbättringar i ifrågavarande avseende.

Vidare har anmärkts, att den artificiella belysningen i plenisalarna varit mindre tillfredsställande. Av den undersökning, som med anledning därav på delegerades föranstaltande verkställts av sakkunnig person, har emeller-

tid framgått, att en ej obetydlig förbättring vore att vinna genom en mindre ändring beträffande de elektriska lampor, som finnas anbragta ovanför kupolernas glastak. Denna ändring torde kunna vara genomförd redan till 1926 års riksdag.

Vidkommande härefter det gemensamma samtalsrummet (stora galleriet) få delegerade erinra om att arkitekten Johansson år 1920 framlade ett förslag till vissa förändringar därstädes med bibehållande av rummets nuvarande karaktär, vilket förslag emellertid, då anmärkningar framställdes däremot av tillkallade sakkunniga, år 1921 efterföljdes av ett nytt, mer genomgripande förslag. På uppdrag av delegerade har arkitekten Ahlberg därjämte utarbetat ett ävenledes omfattande förslag till ombyggnad av ifrågasvarande sal. Båda arkitekternas förslag avse borttagande av det nuvarande välvda taket och dess ersättande med ett plant tak, varigenom salens utseende skulle komma att väsentligen förändras. Anledningen till utarbetandet av de ifrågasvarande förslagen har främst varit den, att det ansetts önskvärt att få utredd frågan om möjligheten att genom förändringar i salen få större och lämpligare väggytor för upphängning av de nu mycket illa placerade talmansporträtten. Enligt båda arkitekternas uppfattning kan ej tillfredsställande plats beredas för alla porträtten utan företagandet av ovanberörda ombyggnad av taket.

En dylik ombyggnad har beräknats draga en kostnad av c:a 100,000 kronor. Med hänsyn till detta stora belopp hava delegerade ej ansett sig kunna förorda något av förslagen till utförande. Förslagen åtfölja emellertid detta utlåtande såsom bilagor.

Vissa mindre genomgripande åtgärder för förbättrande av rummets utseende synas emellertid böra vidtagas. Framför allt torde en förändring böra ske i fråga om talmansporträtten. Enligt delegerades mening böra de nuvarande ramarna å porträtten utbytas mot smalare sådana och i samband därmed vidtagas en omflyttning av porträtten, varvid ej flera av dessa bibehållas i salen än att de därstädes kunna erhålla med hänsyn till den nuvarande rumsarkitekturen lämpliga platser. De återstående porträtten böra förflyttas till klubbrummen eller möjligen annorstädes inom riksdagshuset. En av arkitekten Johansson verkställd undersökning har givit vid handen, att, efter ramarnas utbytande på angivet sätt och minskning av förstakammarporträtten till samma format som andra kammarens, något så när god placering kan erhållas för inalles aderton porträtt. Då porträtten av första kammarens talmän äro endast sju, kunna sålunda alla dessa kvarhänga i galleriet, varemot tre av de tolv andrakammarporträtten måste flyttas till annan plats. Kostnaden för anskaffande av nya ramor till de femton porträtt, å vilka ramarna böra utbytas, har beräknats till 1,200 kr. Framlidne statsminister Staaffs byst, som ej kan anses passa i galleriet, torde böra förflyttas därifrån, vilket för övrigt är en förutsättning för att nio talmansporträtt skola kunna beredas plats. Sedan den beslutade bysten av förre statsminister Branting tillkommit, synas bysterna kunna placeras antingen i sidorummet vid andra kammaren intill galleriet eller i passagen mellan stora trapphuset och korridoren utanför statsrådsrummen, i vilket fall de därstädes placerade sofforna måste borttagas, eller ock eventuellt i den föreslagna lokalen för partisammanträden.

Det har ock ifrågasatts att i stora galleriet inlägga parkettgolv. Ehuru detta obestriddigen skulle vara ägnat att förhöja salens utseende, anse sig delegerade dock ej kunna förorda detta tämligen kostsamma arbetes utfö-

rande för närvarande, då den befintliga linoleummattan alltjämt befinner sig i gott skick. Däremot vilja delegerade förorda inläggande av en ca tre och en halv meter bred matta längs hela salen. För mittpartiet bör dock beställas en särskild matta, som följer rummets plankonturer. Kostnaden för dessa mattor kan beräknas till omkring 12,000 kr. Önskvärt vore ock att få det nu ganska mörka mittpartiet att framträda ljusare. Detta kan måhända i någon mån ernås genom lämpliga gardinanordningar för fönstren. I varje fall synes det delegerade lämpligt, att fönstren liksom ock de båda stora dörröppningarna å salens kortsidor förses med långa, nedhängande gardiner resp. draperier för en beräknad kostnad av omkring 1,600 kr. Möjligen kan ock ifrågakomma att anbringa stores för fönstren, och torde dylika kunna anskaffas för ca 600 kr. Vidare kan ifrågasättas att förstärka möbleringen i salen med ett tjugutal fåtöljer, som skulle placeras gruppvis kring borden vid sidorna. Kostnaden härför har uppskattats till ca 5,200 kr. — Slutligen har ifrågasatts att anskaffa fyra piedestaler för att markera salens med överljus försedda mittparti, å vilka piedestaler skulle anbringas plastiska konstverk, som åtminstone tills vidare torde kunna få lånas från Nationalmuseum. Provisoriska piedestaler av målat trä kunna, om så skulle anses önskvärt, på försök uppsättas under riksdagen.

De båda förrummen vid sidan om stora galleriet torde böra förses med möbler och några mindre konstverk, t. ex. gravyrer, samt mattor ävensom gardiner för fönstren och draperier vid öppningen till kapprumskorridoren. Kostnaden härför har approximativt beräknats till 1,500 kr. för vardera rummet.

Vad slutligen beträffar korridorerna i huvud- och utskottsvåningarna, synes främst korridoren utanför statsrådsrummen böra ägnas någon omsorg för att göras mera tilltalande. De åtgärder, som därvid böra ifrågakomma, hava delegerade ansett vara följande. En del av de befintliga pilastrarna borthuggas för vinnande av väggfält, lämpliga för upphängande av målningar eller gravyrer, varjämte taket genom tvärbalkar avdelas i partier. I fönstrens innerbågar insättes katedralglas, såsom fallet är i trapphusfönstren. Ny, mera tilltalande armatur anskaffas. För nu omförmälda åtgärder torde erfordras ett belopp av ca 4,000 kr. — Vidare inlägges en gångmatta av röd färg och anbringas lambrekänger för fönstren för en beräknad kostnad av ca 2,000 kr. Konstverk för väggarnas prydnad torde kunna erhållas som lån från Nationalmuseum.

För att avskilja ifrågavarande korridor och dölja de fula uppgångarna till entresolvåningen uppsättas å ömse sidor i närheten av ingångarna från hörntrapporna ett glasparti, försett med dörrar, för en beräknad kostnad av ca 1,300 kr.

I övriga korridorer i huvudvåningen förses fönstren med lambrekänger och stores upp till losholzen, varjämte ny armatur eventuellt anskaffas. Kostnaden härför har approximativt beräknats till 6,500 kr. En ommålning av väggarna i behagligare färger bör ock ske men torde lämpligen anstå, till dess renovering av korridoren blir erforderlig.

Åtgärder synas ock böra vidtagas för att försätta de kala och föga inbjudande korridorerna i utskottsvåningen i ett mera tilltalande skick. Härför kan ifrågasättas att avgränsa de norra och södra korridorerna genom att vid deras ändpunkter i öster uppsätta ett glasparti med genomgångsdörrar för en beräknad kostnad av sammanlagt 1,300 kr. Alla fönstren förses

med lambrekänger och stores för en kostnad, som uppskattats till c:a 2,000 kr. Ytterligare ett antal soffor — förslagsvis åtta — anskaffas för omkring 2,000 kr. ävensom eventuellt ny armatur för en kostnad av c:a 2,700 kr. Vid nästkommande renovering målas väggarna i två färger, avdelande dem horisontellt. Ovanför det undre partiet, som hålles i mörkare färgton, upphängas förslagsvis Sven Anderssons på vinden förvarade porträttmedaljonger, sedan de eventuellt bronserats. Denna upphängning kan för övrigt ske även innan ommålning skett.

Vidare synes kunna ifrågasättas att belägga korridorerna i utskottsvåningen med mörka gångmattor (förslagsvis 120 cm. breda hårmattor). Kostnaden för anskaffande av dylika har beräknats till c:a 3,700 kr.

Slutligen har bland delegerade ifrågasatts att bättre markera utgångarna från korridorerna till trapphusen i nordvästra och sydvästra hörnen, vilka utgångar nu ej skilja sig från övriga dörrar i korridorerna. Detta synes enklast kunna ske på det sätt, att dörrkarmarna förflyttas utåt, varigenom skulle bildas dörrsmygar inåt korridorerna, samt den övre delen av dörrfyllningen av trä ersättes med glas. Detta arbete torde kunna utföras i alla våningarna för en sammanlagd kostnad av 1,800 kr.

De avgivna kostnadsbeloppen för åtgärder i stora galleriet och korridorerna uppgå sammanlagt till resp. 23,600 kr. och 27,300 kr. I dessa belopp, som endast äro approximativt uppskattade, ingå ej kostnaderna för anskaffande av ifrågasatta piedestaler i stora galleriet och ommålning av väggarna i korridorerna.

De beräknade kostnaderna för i övrigt föreslagna ombyggnads- och inredningsarbeten uppgå, såsom förut nämnts, till sammanlagt 164,000 kr. Med tillägg av nyssnämnda två belopp utgöra således kostnaderna för av delegerade föreslagna eller ifrågasatta åtgärder inom riksdagshuset inalles 214,900 kr., vartill emellertid komma kostnaderna dels för dekorerings av kamrarnas plenisalar, rörande vilka kostnader delegerade ej ansett sig kunna framlägga någon beräkning, dels för nyssberörda ommålning m. m., dels ock för erforderlig anskaffning av möbler m. m. till de lokaler, som efter riksdagskontorets avflyttning skola inredas för riksdagen.

Stockholm den 16 december 1925.

HERM. LINDQVIST.

BERNH. ERIKSSON.

G. LAGERBJELKE.

G. KOBBL.

K. VON GELJER.

FELIX HAMRIN.

KNUT A. TENGDAHL.

John Hägglund.